

LIETUVOS PRANCIŠKONAI 1940–1989–2004 METAIS: NUO IŠSKLAIDYMO IKI ATGIMIMO

Rasuolė Baleišaitė-Sabakonienė

Magistrantė

Lundo universitetas

Teologijos ir religijos studijų centras

El. paštas: rasuolei@live.com

Santrauka. 1940-ieji atnešė sunkumų Lietuvos mažesniesiems broliams pranciškonams. Iš jų gyvenimo perspektyvos sovietinės okupacijos laikotarpį siūloma skirstyti į keletą etapų. Pirmuoju lūžiniu tašku tapo jau minėti 1940 m., kai prasidėjo represijos prieš aktyviausius brolius ir nebeliko oficialios mažesniųjų brolių vadovybės Lietuvoje. Antrasis etapas žymimas 1948 m., kai oficialiai buvo panaikintos visos Lietuvoje veikusios vienuolijos ir vienuoliai buvo priversti rasti būdų gyvuoti pagrindžio sąlygomis arba kitų būdų išgyventi. 1980 m. prasidėjo trečias etapas, kai paskutinis pranciškonas kunigas Lietuvoje mirė ir dviem kunigams buvo suteiktas išimtinis leidimas duoti įžadus vienas kitam. Oficialų išėjimą iš pagrindžio – žymintį ketvirtą etapą – vainikuoja 1989 m. lapkričio 19 d. Kretingoje švenčiamos šv. Mišios. Nors provincijos kurija Kretingoje atkurta 1997 m., sąlyginis atsigavimo užbaigimo taškas yra 2004 m. gruodžio 8 d. Mažesniųjų brolių pranciškonų Generalinio ministro dekretas, skelbiantis nepriklausomą ir visateisę Lietuvos Šv. Kazimiero mažesniųjų brolių provinciją.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos mažesnieji broliai, Lietuvos pranciškonai, vienuolių istorija, sovietmetis.

Keywords: Lithuanian Franciscans, monastic history, Catholic Church, Soviet regime.

Vienuolija yra seniausia pašvęstojo gyvenimo forma, kurios reikšmė visuomeniniame gyvenime labai kito – priklausė nuo socialinių, kultūrinių, politinių pokyčių. Visais laikais, nepaisant valdžios taikytų suvaržymų aktyvioms vienuolijoms, kaip antai pranciškonams, svarbiausia buvo apaštalavimas ir artimo meilės darbai (t. y. katechizavimas, darbas parapijose ir pan.). Nors šiandienos sekuliarizuotame pasaulyje vyrauja nuomonė, kad tokia gyvenimo forma yra savotiška atgyvena, kurios nuopelnai priklauso praeičiai, ji visuomet rasdavo ir randa savo terpę duoti gerokai daugiau nei galima materialiai įvertinti.

XX a. Lietuvos valstybės, Bažnyčios, o kartu ir vienuolių raidą formavo politiniai pokyčiai ir valdžios sprendimai. Vienuoliams teko patirti benamių ir pagrindžio gyvenimo, tačiau įgavę naują impulsą su Vatikano II susirinkimu atnaujinta Bažnyčia jie kaip integrali tikinčiųjų dalis vis drąsiau dalyvavo ir visuomeniniame gyvenime. Nors sovietmetis suardė įprastą pranciškonų ordino struktūrą (bendruoju atveju popiežius – generolas – provincijolas – gvardijonas) ordinas išliko. Kyla klausimai: kaip, kokia forma, kiek matomas viešame gyvenime?

Tyrimo objektas. Maldos, dvasinis tobulėjimas, broliškumo dvasia yra istoriškai nepažinūs, tad straipsnyje daugiau apžvelgiami XX a. struktūriniai pasikeitimai, socialinė ir kultūrinė pranciškonų ordino veikla bei raida komunizmo ideologijos sukurtais sąlygomis; 1940–2004 m. laikotarpiu stengiamasi išryškinti svarbiausius šv. Pranciškaus pirmojo ordino (mažesniųjų brolių) Lietuvoje bruožus ir jo vietą visuomenėje.

Metodai. Atliekant tyrimą buvo taikomi socioantropologiniai bei istoriniai analitiniai metodai. Detalesnės, mažiau viešai žinomos informacijos semtasi iš interviu su įvykių liudininkais broliais pranciškonais.

Problemos tyrimo būklė. Senoji pranciškonų ordino istorija Lietuvoje, prasižėjusi XIII a., sulaukė nemažai tyrinėtojų dėmesio. Vienas žymiausių profesionalių istorikų, daugiausia dėmesio skyres būtent pranciškonams, buvo t. V. Gidžiūnas OFM. Jo darbai labiau susiję su senąja pranciškonų istorija Lietuvoje. Kalbant apie XX a., aktualesnė 1940 m. publikuota J. Vaškio knygelė „Pranciškonai Kretingoje“¹.

Iš vėlesnių, nuodugnesnių darbų minėtinas A. P. Dydcz, „Kapucyni na Litwie (1756–1993“²), tačiau tai kapucinų istorijos studija, kuri mažesniųjų brolių pranciškonų istorijos studijai praverčia tik iš dalies. Nemažai duomenų taip pat galima rasti bendresnio pobūdžio darbuose, pavyzdžiui, R. Laukaitytės „Lietuvos vienuolijos: XX a. istorijos bruožai“³, straipsnių rinktinėje „Pranciškonai Lietuvoje XX a.: šviesa spindi tamsoje“⁴, kun. L. Jagmino SJ straipsnyje „Vienuolijų vei-

kla Lietuvoje nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990)“⁵.

P. Tarasenka pagrįstai ragino paskubėti prie apdulkėjusių ir išblyškusių rankraščių⁶. Jau po Antrojo pasaulinio karo Kretingos pranciškonų fondas pateko į valstybinių archyvų saugyklas, o dalis jo buvo sunaikinta. Nemažai duomenų apie pranciškonų vienuolijos likvidavimą galima rasti Religinių kultūrų reikalų tarybos (RKRT) prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos fondo dokumentuose, esančiuose Lietuvos centriname valstybės archyve (LCVA), šiek tiek Mokslo akademijos Vrublevskių bibliotekos (MAVB) Rankraščių skyriuje, Klaipėdos apskrities archyve.

Kadangi formaliai nuo maždaug XX a. vidurio vienuolijos nebefunkcionuoja, oficialios dokumentacijos nėra arba ji fragmentiška. Apie 1950–1990 m. laikotarpį daugiausia žinių teikia neakademiniai šaltiniai: įvairūs laišakai, publikacijos po grindiniuose leidiniuose, atskiri Kretingos vienuolyno archyvo dokumentai ir amžininkų liudijimai. Šio straipsnio didelė dalis pagrįsta 2007–2008 m. atviru klausimynu darytų interviu su liudininkais medžiaga, surinkta asmeniškai įvairiose brolių pranciškonų rezidavimo vietose, daugiausia Vilniuje, taip pat Kaune, Kretingoje ir Klaipėdoje.

Be jau minėtų šaltinių, verti dėmesio pranciškonų tretininkų leidiniai, iš kurių keletą, pavyzdžiui, žurnaliuką „Šv. Pranciškaus varpelis“, sovietmečiu perėmė leisti Amerikoje įsikūrę lietuviai pranciškonai, nuolat domėjęsi Lietuvoje gyvenusių brolių realijomis. Šiandien Amerikos lietuvių pranciškonų veikla nunyko, ta-

¹ J. Vaškys, 1940.

² A. Dydcz, 1994.

³ R. Laukaitytė, 1997.

⁴ *Pranciškonai Lietuvoje*, 2011.

⁵ L. Jagminas 1999, p. 96–118.

⁶ P. Tarasenka, 1924-10-17.

čiau jų ugdyta „atgimimo karta“, švęsda-
ma jubiliejinius ordino metus, prisidėjo
prie platesnės informacijos sklaidos apie
Lietuvos mažesniųjų brolių pranciškonų
ordino veiklą sovietmečiu. Svarbesniais
galima įvardyti internetiniame dienraštyje
„Bernardinai.lt“ 2014 m. apie brolių isto-
riją Lietuvoje išspausdintus straipsnius ir
vieno iš brolių produsuotą Dalios Kancle-
rytės dokumentinį filmą „Misija“ (2014).

Pranciškonų išblaškymas (1940–1949), „legalių“ vienuolių likvidavimas ir pasitraukimas į pogrindį

XX a. pradžioje Kretingos vienuolynas
buvo turtingiausias⁷. Nors ir savaip trak-
tuodama, tuometinį brolių gausumą mini
ir vėlesnė – 1965 m. – sovietinė spauda:
„<...> didžiausią suklestėjimą Lietuvo-
je pranciškonų ordinas pasiekė 1935 m.
Pranciškonų „Švento Antano kolegija“
Kretingoje priveisė tiek broliukų ir klieri-
kų, kad pasidarė ankšta net penkiuose vie-
nuolynuose. <...> Pranciškonus „išgelbė-
jo“ pajūrietis dvarininkas K. Nausėda, visą
ūkį „paaukodamas dievui.“⁸ Nepraėjus
nė dešimtmečiui, Lietuvos pranciškonus
užgriuvo sunkumai, kurių padarinius dėl
savo įžvalgumo sugebėjo kiek sušvelninti
tuometiniai vadovai.

Br. Antanas Grabnickas iš amžininkų
pasakojimų prisimena, kad už savo išliki-
mą vėlesniais sovietinių represijų metais
pranciškonai turėtų būti dėkingi tėvui Pi-
jui⁹, pas kurį į Italiją apie 1937 m. buvo
nuvykęs t. A. Dirvelė. „Tėvas Pijus į jį

[A. Dirvelę – R. B.-S. past.] pasisukęs pa-
sakė jam, kad va, jūs dabar gerai gyvenat,
bet greitai labai blogai gyvensit. Gyvensit
blogai dėl to, kad uždarinės bažnyčias ir iš
už nugarų rėš diržus. Jis netikėjo, bet tas,
kuris turėjo regėjimą, nesunkiai įtikino...
Sunku patikėti tokiu dalyku... sako, mes ge-
rai gyvenam, pas mus daug katalikų, daug
kunigų ir pan., kas čia gali būti, bet jį įtiki-
no. <...> Parvažiavęs paprašė – Baniūnas
[P. Baniūnas OFM – R. B.-S. past.] taip pa-
sakojo – visus mus atsiklaupiti refektoriuje,
kur mes valgom... Visų paprašė atsiklaupiti
ir klūpintiems persakė tą pranašystę. Ir pa-
sakė, kad bus rėžiami diržai, todėl jūs visi
jauni išvažiuojate į užsienį studijuoti (ir
juos išsiuntė į Italiją), o mes seniai, sako,
paliksim savo nugaras diržams rėžti.“¹⁰

Br. Antano Grabnicko mintis pagrindi-
žia ir t. L. Andriekus OFM: „<...> tenka
pasigėrėti ankstesniųjų vadovų įžvalgumu.
Numatę karo ir kitų pavojų grėsmę, jie
1937 m. išsiuntė į užsienį (Italiją, Austriją)
studijuoti būrelį klierikų. Taigi prieš Lietu-
vos okupaciją užsienyje jau buvo 9 pran-
ciškonai klierikai.“¹¹

Po Pirmojo pasaulinio karo A. Bizaus-
ko rūpesčiu atkurta pranciškonų provin-
cija, nespėjusi labai sustiprėti, vėl imta
naikinti sovietinės valdžios. 1940 m. pra-
džioje Lietuvos provinciją sudarė 6 na-
mai – Kretingoje, dvejį Kaune, Pajūryje,
Nemunaityje, Dambravoje – ir 139 nariai
(25 kunigai, 34 klierikai, 70 brolių, 10
novicijų; dalis klierikų tuo metu mokėsi
Italijoje)¹². Jau tais pačiais metais prasidė-

⁷ R. Laukaitytė, 1997, p. 25.

⁸ R. Masteika, 1965-06-17, p. 3.

⁹ Pranciškonas kapucinas iš Italijos, San Giovan-
ni Rotondo. Jono Pauliaus II paskelbtas palaimintuoju,
2002 m. kanonizuotas.

¹⁰ Iš interviu su Antanu Grabnicku OFM, 2008 m.
kovo 30 d.

¹¹ L. Andriekus OFM, 1991-06-10, p. 55.

¹² Plačiau: V. Gidžiūnas OFM, 1970, p. 291.
Kitais duomenimis, buvo kur kas mažiau, t. y. 18 kunigų
vietoje 25, 31 klierikas vietoje 34, 52 broliai vietoje 70, bet
novicijų tikrai 10. D. Kanclelytė, 2014, Nr. 10, p. 29.

jus represijoms prieš Katalikų Bažnyčią, Lietuvos šv. Kazimiero provincija neteko penkių savo vienuolynų, buvo nusavintas Kretingos¹³ ir Pajūrio vienuolynų turtas (žemė su gyvuliais bei ūkio inventoriumi, spastuvės, knygrišyklos, stalių dirbtuvės, kino teatro įranga ir t. t.)¹⁴, nutraukta socialinė veikla.

Iš vienuolynų išvaryti broliai glaudėsi giminių bei pažįstamų namuose, o kai kurie jų sulaukė ir areštų bei trėmimų. Du kunigai ir 14 klierikų pasitraukė į Vokietiją, vėlesniais metais į Vakarus savarankiškai ir vadovybės siuntimu pasitraukė dar keletas brolių ir kunigų¹⁵. Vienas jų buvo t. J. Vaškys, kuriam buvo pavesta įkurti Lietuvos pranciškonų vienuolyną JAV. Ši iniciatyva po vienerių sunkumų metų davė rezultatų ir buvo pradėta svarbi veikla, kuri palaikė Lietuvoje likusių pranciškonų dvasią ir veiklą visą sovietinį laikotarpį.

1940 m. buvo suimti t. A. Dirvelė ir t. L. Martušis. Abu buvo kalinti iš pradžių Kretingoje, vėliau pervežti į Kauną. Pirmasis iš tremties taip ir nebegrįžo. „Spėjama tik, kad ten jį nušovė, bet man [A. Grabnickui OFM – R. B.-S. past.] tas liudininkas, kuris pasakojo, sakė, kad Augustiną Dirvelę laikė gana ilgai Kretingoj rūsiuose, tam Antano namely mūsų, kurį buvo pavertę kalėjimu, paskui išvežė į Kauną.

¹³ Visus pranciškonų vienuolyno pastatus užėmė okupacinės raudonosios armijos ir NKVD pasienio kariuomenės daliniai, įsirengę štabus, būstines, karėivines, amunicijos saugyklas.

¹⁴ Plg. R. Laukaitytė, 1997, p. 126; plačiau: Lietuvos pranciškonų provincijos generalinio delegato t. K. Čepulio 1944 m. lapkr. 23 d. Pro memoria ir prašymas LSSR LKT pirmininkui, in: LCVA, f. R-181, ap. 2, b. 66, l. 12–13.

¹⁵ Apie sudėtingas, grėsmingas ir šmaikščias pasitraukimo detales daugiau galima išgirsti D. Kanclyrės filme, kuriame liudija t. P. Barius. D. Kanclyrė, *idem*, 3:50.

Tas žmogus liudijo, kad kažką vežė jam... lankyt... kažkokiu būdu jis buvo priėjęs... Kada jį išvežė į Sibirą, prižiūrėtojai pamatė, kad jis kunigas, ir vienas jų pasigailėjęs sako, tu geras žmogus, aš tave išleidžiu, bėk. Paleido jį ir nurodė, kur bėgti, kur galima pasitraukti ir t. t. Visus ten dalykus jam nurodė. Pasikeitė pamaina. Kitas prižiūrėtojas labai anksti pamatė, kad jo nėra, ir paleido šunis. Jį sudraskė, o sudraskytus likučius, kas ten liko nuo jo, atitėmė atgal į lagerį ir pasakė, visiems bus, kas bandys bėgti, va šitaip.“¹⁶

Biografiniame žinyne nurodoma, kad Dirvelė buvo suimtas 1940 m. liepos 12 d., kalintas Kaune ir Kretingoje. 1941 m. balandžio 1 d. atsidūrė Pečiorlage, Komijoje. Apie mirties vietą tikslų žinių nėra, pateikiamos dvi galimos vietos – Pečiorlagas ir Vorkuta. Žinoma, kad tai įvyko 1948 m.¹⁷

Kalbą apie t. L. Martušio likimą, reikėtų pradėti nuo sovietinio režimo specifikos, pasižymėjusios bandymu tarp tikinčiųjų skleisti tarpusavio baimę ir susipriešinimą. Vienas tokių būdų buvo informatorių ir autoritetinių „įtakos“ agentų veikla. Iki tremties t. L. Martušis buvo gana plačiame tikinčiųjų rate gera reputacija pagarsėjęs pranciškonas, o po jos daugiau žinomas kaip KGB agentas Kardas. Nevertėtų iškart smerkti šio žmogaus. Sovietinė valdžia turėjo savų būdų palaužti, be to, tarp pranciškonų tuo metu buvo ir kitų informatorių, pavyzdžiui, agentas Varnas¹⁸.

Tarp dvasininkams 1945–1950 m. masiškai fabrikuojamų bylų R. Laukaitytė mini ir keturis pranciškonus – P. Andraitį

¹⁶ Iš interviu su A. Grabnicku OFM, 2008 m. kovo 30 d.

¹⁷ *Lietuvos gyventojų genocidas 1939–1941 m.*, 1999, p. 221.

¹⁸ Plačiau: *Ibid*, p. 222.

(suintas už antisovietinę agitaciją, ryšius su pagrindžiu, partizanų slėpimą Kretingos vienuolyne), P. Janušaitį (nuteistas už pagrindinę veiklą ir antisovietinę agitaciją), A. Puodžiūną (suintas už ryšius su pagrindžiu ir antisovietinę agitaciją), A. Rusteiką (kaltintas ryšiais su pagrindžiu). P. Andraitis buvo suintas 1947 m. ir nuteistas aštuoneriems metams lagerio (išsiųstas į Karlagą, Kazachstano Karagandos sritį, vėliau Pesčianlagą), paleistas 1955 m.¹⁹ P. Janušaitis buvo dešimčiai metų ištremtas į Sibirą, o grįžęs klebonavo Pociūnėlių parapijoje, Radviliškio rajone²⁰. A. Puodžiūnas 1947 m. nuteistas dešimčiai metų lagerio, bet jau 1956 m. grįžo ir klebonavo Rubikiuose bei kitose vietose²¹.

Manipuliuojant bylomis, kai kuriems tremties bausmių sulaukusiems kunigams buvo leista grįžti. Tarp tokių buvo ir t. Liucijus Martušis, kuris jau nuo 1946 m. imtas minėti operatyvinio darbo ataskaitose²². 1946 m. rudenį jis važinėjo po savo ordino ir kitus vienuolynus pavišindamas besislapstančius kunigus ir atskleisdamas dvasininkų ryšius su pagrindžiu²³, į kurį pasitraukė ir visa buvusi pranciškonų vadovybė – t. K. Čepulis, P. Daugnora ir A. Puodžiūnas. Visus pranciškonų ordino pakitimus, net ir besislapstydamas, tvirtino t. K. Čepulis²⁴. Sovietų saugumas siekė, kad provincijolo pareigas²⁵ perimtų t. Liucijus.

Po agentūrinės operacijos „Žaidimas su Roma“ atsirado abejotino autentiškumo laiškas italų kalba, kuriuo t. Liucijus Martušis tvirtinamas pranciškonų ordino Lietuvoje provincijolu²⁶. Pasak G. Rudzinsko, taip 1947 m. vienas įtakingiausių ordinų Lietuvoje atsidadė NKGB rankose²⁷.

Dėl netinkamo elgesio Kauno arkivyskupijos kurijos valdytojas J. Stankevičius t. Liucijų buvo suspendavęs, o jau 1948 m. pabaigoje pagal oficialią versiją t. Liucijus nusižudė. Nors t. Martušis save vadino provincijolu, pagrindinę pranciškonų veiklą iki pat savo mirties 1962 m. organizavo t. K. Čepulis.

Grįžtant į vokiečių okupacijos metus reikėtų paminėti, kad 1941–1944 m. bendras vienuolių gyvenimas Lietuvoje kiek atgijo, nors Kretingos pranciškonus gestapas buvo dvejiems metams išvaręs iš namų „už kenksmingą politiką“²⁸. Tuo metu pranciškonai taip pat darbavosi Kauno Žaliakalnio, Pajūrio vienuolynuose ir vienuolyne prie Vytauto Didžiojo bažnyčios.

Sugrįžus sovietų okupacinei valdžiai ir prasidėjus religinių bendruomenių registracijai, pranciškonai kartu su dar trimis vyrų vienuolijomis ją gavo. Buvo motyvuojama tuo, jog Lietuvoje jie vis dar turi provincijolą. Remiantis t. K. Čepulio raštu LSSR Tikybinų Reikalų Tarybos įgaliotiniui²⁹, 1948 m. Lietuvos šv. Kazimiero pranciškonų provinciją sudarė vienuoly-

¹⁹ *Lietuvos gyventojų genocidas: 1944–1947*, 1998, p. 60.

²⁰ J. Kanarskas, „Janušaitis Petras“.

²¹ J. Kanarskas, „Antanas Puodžiūnas“.

²² *Lietuvos gyventojų genocidas 1939–1941 m.*, 1999, 221.

²³ R. Laukaitytė, 1997, p. 134.

²⁴ Apie jį patį ir platesnę veiklą žinių beveik nėra. Galima rasti tik paminėjimų, kad iki 1954 m. jis slapstėsi, vėliau kunigavo Panevėžio rajono Velžio parapijoje.

²⁵ Ordino generolas Kazimieras Čepulį 1940 m. paskyrė Lietuvos generaliniu delegatu iškilus grėsmei, kad gali nutrūkti ryšiai su ordino vadovybe. Plg. J. Kanarskas, „Tėvas Kazimieras Čepulis“.

²⁶ Vis dėlto oficialiu paskutiniu komunistų valdžios panaikintos šv. Kazimiero provincijos provincijolu laikomas t. B. Bagdonas. Plg. J. Kanarskas, „Tėvas Benediktas Bagdonas“.

²⁷ G. Rudzinskas, 2003, p. 229.

²⁸ Plačiau: Lietuvos pranciškonų provincijos generalinio delegato t. K. Čepulio 1944 m. lapkr. 23 d. Pro memoria ir prašymas LSSR LKT pirmininkui, in: LCVA, f. R-181, ap. 2, b. 66, l. 12–13.

²⁹ T. K. Čepulio raštas LTSR Tikybinų Reikalų Tarybos įgaliotiniui, in: LCVA, f. R-181, ap. 2, b. 66, l. 1–3.

nai Kretingoje, Kaune prie Vytauto bažnyčios ir Žaliakalnyje bei medinis namas su koplyčia (vasarvietė pasilpusiems, ligoniams) Nemunaityje³⁰. Juose gyveno 8 kunigai³¹ ir 19 brolių.

Vėliau stengtasi panaikinti ir „legalias“ vienuolijas, išblaškyti bendruomenėmis gyvenančius brolius, nacionalizuoti pastatus. Dėl to, pavyzdžiui, buvo nusavinti ir Kretingos vienuolynui priklausę pastatai³². B. Pušinio nurodymu 1949 m. turėjo būti iškeltas kun. J. Latvėnas, suteikęs prieglobstį devyniems likviduoto Kretingos vienuolyno broliams³³.

Sovietinės represijos iš pranciškonų ne tik atėmė namus, normalų bendruomeninį gyvenimą, bet ir sunaikino turtingą Kretingos vienuolyno archyvą bei biblioteką. Anot J. Vaškio, pranciškonai XX a. ketvirtame dešimtmetyje turėjo vieną didžiausių ir turtingiausių rinkinių Lietuvoje³⁴.

1949 m. B. Pušinio konstatuotas oficialus registruotų vienuolynų likvidavimas ir didžiausiomis pastangomis naikintas bendruomeninis gyvenimas kartu žymėjo ir pagrindinio vienuolių gyvenimo etapo pradžią. Likę Lietuvoje vyrų vienuolių vadovai ir aktyvesni asmenys turėjo slapstytis (tokia dalia teko ir t. K. Čepuliui OFM), o prieš kitus imtasi represinių priemonių, kaip antai ištremimai (į Sibirą ištremtas ir t. A. Dirvelė OFM).

Tikėtasi, palaužus vienuolių „valdžią“, demoralizuoti ir eilinius vienuolius. Be

to, infiltruojant valdžiai lojaliaus žmones, stengtasi supriešinti vienuolius tarp savęs, siekiant savigriovos efekto. Jau pirmiau išvardytas priemonės lydėjo propagandinė kampanija įvairiuose šaltiniuose (ypač spaudoje), kuria bandyta kurti stereotipą, kad vienuoliai tėra darbo žmonių išnaudotojai, turtus kaupiantys ir įvairiomis politinėmis bei piniginėmis machinacijomis užsiimantys prietarų kūrėjai³⁵.

Persekiojimai suardė normalią vienuolijos struktūrą, kuri pradėjo atsigauti tik šeštojo dešimtmečio viduryje, o pranciškonų atveju ir dar vėliau. Jau vėlesnės kartos pranciškono, t. J. Pudžemio, nuomone, net iki devintojo dešimtmečio pradžios „vargu, ar galime kalbėti apie atskirą pranciškonų veiklą, galbūt tik egzistavimą“³⁶. B. Jurčio OFM nuomone, tam tikra pranciškoniška „subkultūra“ atsirado jau misijų metu, kai vieni iš pirmųjų Lietuvos broliai ėmė diegti Vatikano II susirinkimo naujoves: „<...> šventėm Mišias atsisukę į žmones, pradėjom kurti savo giesmes, tai, ką išgyveno mūsų bendruomenė. Apie tokią kultūrą be abejonės galima kalbėti, nes tai buvo pirmoji tokia“ (Dušanbės bendruomenė).

Pranciškonų vienuolijos atgimimo Lietuvoje veikėjai

Ypatingomis sąlygomis vienuolių struktūroje leidžiamos tam tikros išimties, tačiau be vadovavimo apsiėti neįmanoma. Sovietmečiu leistą privačią formaciją normavo ir prižiūrėjo pranciškonų ordino vadovybė Romoje bei Amerikoje gyvenantys brolių vadovai. Kauno kunigų seminarijo-

³⁰ Vienuolynas Pajūryje nusavinus patalpas 1940 m. išsiskirstė.

³¹ Be paties Čepulio, dar J. Andraitis, P. Bučnys, A. Puodžiūnas, P. Janušaitis, P. Daugnora, J. Kazakevičius, A. Kudirka.

³² Plačiau: KAA, f. 361, ap. 1, b. 30, l. 63.

³³ R. Laukaitytė, 1997, p. 140; plačiau: B. Pušinio 1949 m. spalio 21 d. raštas Kretingos apskrities VK pirmininkui, in: LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 21, l. 84.

³⁴ J. Vaškys, 1940, p. 108.

³⁵ Pavyzdžiui, J. Sideravičius, 1961, p. 33–35; S. Greviškis, 1959, p. 29–41.

³⁶ Iš interviu su t. J. Pudžemiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

je pranciškonus lankydavo tėvas Juozapas Pačinskas OFM³⁷, tačiau „jis nevadovavo. Daugiau jaunimas, studentai tarpusavy visą darė. Jis tik ateidavo tuo momentu, kai reikdavo įžadus priimti“³⁸.

Neretai pagalbos broliai susilaukdavo iš Telšių vyskupo A. Vaičiaus, kurio prielankumo pranciškonams ištakas galima atsekti iki jo jaunystės dienų bei bendravimo su kunigu Lionginu Jankausku, paveiktu Kretingos pranciškoniškos dvasios³⁹. Vis dėlto didžiausias dvasinis ramstis pačioje pradžioje buvo tėvas kapucinas Stanislovas Dobrovolskis. „Daug kas šneka apie jį, bet juo tapti niekas negali. <...> Visi eina pas jį, nes jis tikras Tėvas, visiems Tėvas. Vidurnaktį nuvažiuoji ir gali gaut kur miegoti. Anas nekamantinėja, kokių tu įsitikinimų ir kas tu toks esi iš viso. Jis tau nuoširdžiai padeda ir vargsta su kiekvienu žmogumi.“⁴⁰

Svarbiausia šio kapucino palikimo dalis – gyvoji pedagogika. „Tai, kad mes dviese sėdim. Tai, kad pradėjom pokalbį nuo arbatos – tai yra tėvas Stanislovas“⁴¹, – mano br. Benediktas. „Tėvas Stanislovas vakarais, niekam nieko nesakęs, ateidavo apie septintą valandą į bažnyčią ir pradė-

davo giedot. Giedodavo valandą, dvi. Jis ramiausiai giedodavo. Įdomiausia, aš ir paties vėliau jo liudijimą girdėjau tą patį, kad visi kaip prikaustyti, niekas neišeina. Kas tik įeina ir lieka sėdėt. Va taip ir buvo su manim. Aš išbuva ten tris valandas, jis baigė giedot, išėjo, o mes dar likom. Toks va tas poveikis yra.“⁴²

To nėra knygoose ar straipsniuose, tačiau, pabendravus su pranciškonais, išryškėja tam tikros tęstinės tradicijos. Viena tokių galėtų būti kildinama iš jau minėto pasakymo „prochodnoj dvor“, tačiau ne blogąja prasme, o atvirkščiai – stiprinami tėvo Stanislovo pavyzdžio Orvydas ir nemaža dalis kitų stengėsi sekti brolio Pranciškaus mokymu „nerūšiuodami“ žmonių, o priimdami ir bandydami suprasti. Kitaip tariant, kol nebuvo sukurta nauja pranciškonų formacijos struktūra, Stanislovas atliko ugdytojo, formatoriaus vaidmenį, priimdamas visus norinčiuosius.

Tėvas Stanislovas buvo toks atviras visiems atvykstantiems, o dar atviresnis, jei tai tik įmanoma, buvo su atvažiuojančiais broliais. Kiekvienų metų vasarą pranciškoni turėdavo pranciškoniškas rekolekcijas. „Visų pirma pranciškoniškas todėl, kad jas vesdavo pranciškonas, nors ir kapucinas, tėvas Stanislovas.“⁴³ Šias mintis papildė ir br. A. Kungys: „<...> važiuodavom pas tėvą Stanislovą, kuris lyg ir sakė, kad yra kapucinas. Didelis čia daiktas, kapucinas, bet mes žinojom, kad pranciškonas. Ir tik kokiais 1989 m. mes supratom, kad esam skirtingų ordinų. Bet jis mus augino, buvo mums autoritetas.“⁴⁴

³⁷ Apie jį oficialių duomenų visai nedaug. Žinoma, kad klebonaudamas Telšiuose ir Plungėje platinė pagrindinę spaudą. Su kitais broliais glaudesnių ryšių nepalaikė. Priimdavo naujų narių įžadus.

³⁸ Iš interviu su A. Grabnicku OFM, 2008 m. kovo 30 d.

³⁹ Kun. Lionginas Jankauskas turimomis žiniomis nebuvo pranciškonas, bet buvo atvirai prielankus jiems, ypač tai matyti jo kunigiškoje veikloje Kretingoje 1943–1944 m. Apie vyskupą A. Vaičių ir kun. L. Jankausko įtaką jam daugiau informacijos galima sužinoti iš pasakutinio interviu su vyskupu A. Vaičiumi. J. Lingys, 2013.

⁴⁰ Iš žurnalistės J. Grabytės pokalbio su Viliumi Orvydu, įrašytas 1990 m. In: *Kitoks: Vilius Orvydas*, 2003, p. 13.

⁴¹ Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁴² Iš interviu su A. Grabnicku OFM, 2008 m. kovo 30 d.

⁴³ Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁴⁴ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

Kai kurie broliai pas jį individualiai apsistodavo net iki poros mėnesių. Tėvas Stanislovas buvo ne vieno brolio dvasios tėvas. Galbūt todėl ne vienam jo „užaugintam“ broliukui suspaudžia širdį dalijantis prisiminimais. Br. Benediktas prisimena: „<...> pirmą kartą abitu apsilikau pas tėvą Stanislovą. Tai buvo kapucinų abitas, nes buvo labai šalta naktis. Ieškojau šiltesnių rūbų, nuėjau ten, kur jo kolekcija, ir pasiėmiau abitą. Apsivilkus pasidarė be galo šilta ir nuėjau į bažnyčią. Viskas vyko naktį. <...> Tėvas Stanislovas mane pamatė besimeldžiantį. Aš dar buvau ant galvos kapucę užsidėjęs. <...> Jis iškart pažino, kad čia aš, apsikabino ir pasakė, jog nuo šiandien esam dviese.“⁴⁵

Tėvo Stanislovo vardą žino beveik visi tikintieji, tačiau pranciškonams pagrindžio sąlygomis daug davė ir kiti, nors ir ne tokie garsūs, broliai. Vienas jų – tėvelis Pudžemis, šiandienos pranciškonų švelniai vadinamas tiesiog tėveliuku, kuris, mokydamasis iš tėvo Stanislovo, pats tapo ne vienam atrama.

Negalima nepaminėti br. Bronislovo Poškaus OFM. „Prisimenu jį verdantį pietus savo globotiniams Kretingoje, ankštame butelyje, Žemaitės gatvėj. Dar buvo likę gyvi keli prieškario broliukai, Bronius juos visus surinkdavo po savo sparnu. Gal penki ar dar daugiau jų ten *glaudėsi* vienam kambary, ant sudedamųjų lovelių. Kiekvienas brolio Broniaus gražiai nukaršintas ir palydėtas amžinybėn. O šalia virė naujų pranciškonų medžioklė. Visi, kurie paskui šauniai kūrė Kretingos vienuolyną, perėjo per jo rankas. Jo surasti, išauginti, išmyluoti. Žiūrėdamas į jį norėjai būti pranciškonu. Būdavo, ims traukti iš

slėptuvių išsaugotas vienuolyno relikvijas, pasipils įdomiausių istorijų apie senuosius pranciškonų tėvus ir brolius, ir jau veržiesi paskui jį į neegzistuojantį vienuolyną, į svajonę, į tikėjimą, kad yra kas galingiau už tarybų valdžią.“⁴⁶ Br. Poškus buvo tikras pagrindininkas, partizanų ryšininkas (slapyvardžiu Rugelis), platinęs Katalikų Bažnyčios Kroniką, apdovanotas Vyčio kryžiumi. Bronislovas buvo toksai organizatorius, su amerikiečiais palaikydavo ryšius, jam perduodavo tam tikrą informaciją. „Buvo atsakingas, kad kuo daugiau jaunuolių įsijungtų į vienuolyną – toks pašaukimų vadas.“⁴⁷

Vėlesniais metais prie pranciškonų prisidėjo ir kiti aktyvesni žmonės kaip br. Benediktas ir br. Astijus. Pats br. Astijus pranciškonų pagrindį labiausiai sieja su br. S. P. Bytautu, br. V. Sadausku, br. R. M. M. Letkausku, br. M. Jurevičiumi, br. A. Grabnicku ir buvusiu br. E. Atkočiūnu. Tų „buvusių“ brolių buvo ir daugiau. Atgimimo metu prie brolių buvo prisidėję nemažai žmonių, bet, ieškodami naujojo pranciškoniško identiteto, nemažai atsiskyrė. Vienas iš unikalesnių pavyzdžių buvo Viliaus Orvydo. Kaip ir šiandien daugelis brolių prisimena, jis tiesiog buvo kitoks, ir nors liko šv. Pranciškaus sekėju, negalėjo išbūti tarp celės sienų ir, įsikūręs savo tėvų sodyboje, pavertė ją unikaliu rezistencijos, tikėjimo bei meniškumo pavyzdžiu ir traukos centru jaunimui.

Kelios Lietuvos pranciškonų atgimimo srovės

1980 m. sausio 30 d. mirus kunigui Patricijui Puodžiūnui OFM, Lietuvoje nebeliko

⁴⁵ Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁴⁶ J. Sasnauskas OFM, 2009.

⁴⁷ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

pranciškonų kunigų. Kunigų nebuvimas reikštų visišką sąstingį, todėl sumaniusiems prie brolių prisidėti kunigams Juozapui Pačinskui ir Broniui Racevičiui išimties tvarka *užsienio* (Amerikos – *R. B.-S. past.*) pranciškonai davė leidimą vienas kitam duoti įžadus⁴⁸.

Po maždaug metų prie jų prisidėjo tėvelis J. Pudžemis. „Tie priėmimai tai buvo susitarimas iš anksto kokiam kambariui, pas kokį žmogų ar vienuolį. Vienas atvažiuodavo iš vieno krašto, kitas iš kito. Prie uždarytų durų, kad niekas nesužinotų. Konkrečiai man tai tik viena vienuolė pranciškonė buvo kaip liudininkė, o viskas vyko jos kambaryje.“⁴⁹

Neilgai trukus Kauno kunigų seminarijoje atsirado daugiau iniciatyvių jaunų žmonių, kurių dauguma burdavosi į pranciškoniską maldos grupelę, kurios vieni pagrindinių iniciatorių buvo t. J. Pudžemis ir B. Jurčys. Vienas aktyvių tos grupelės narių – br. A. Grabnickas – pasakoja: „Aš buvau iš karmelitų. Petrašiūnuose gyvenom su mama, bet pas karmelitus eidavom aštuonis–dešimt kilometrų. Eidavom į kitą rajoną, kadangi būdavo mokyklos sekliai – vietiniai, kurie tikrindavo, kas yra. Eidavom į kitą rajoną, kad tie sekliai neatpažintų. Skaitės, kad buvau iš tos parapijos... kai susitikom [su pranciškoniskos maldos grupelės nariais – *R. B.-S. past.*], pradėjom šnekėtis, tapau vienu iš jų, pasiūliau tą patalpą, kurioj meldavaus, kadangi seminarijoje būdavo sunku gauti laisvą patalpą. Klebonas buvo labai geras amžiną atilsį. Jis suprasdavo reikalą ir atiduodavo raktą sakydamas, aš nieko nežinau. Mes

susirinkę užsirakindavom. Tai mano pirmieji įžadai buvo ten. Atvažiavo Pačinskas, Bronius Poškus, Romukas Buivydas. Jie tada priklausė ordinui. Atvežė pasiūtus abitus ir mūsų įvilktuvės buvo tada 1983 m. Dar buvo įvilktas Vaškelis Vytenis ir vienas, kurį aš pakviečiau, Liudas Drąsutis (dabar mūsų brolis Matas). Tada mūsų tas visas būrys už uždarytų durų apsilankom abitais. Vienintelį kartą tada apsilankom ir po to nenešiojom. Ten toks simbolinis ženklas buvo, nes dar pagrindis buvo. Nieko negalėjai parodyti.“⁵⁰ Tokiomis sąlygomis nebuvo nei minties apie viešą abitų dėvėjimą, todėl nenuostabu, kad 1989 m. seminarijoje apsilankiusiam Leonardui Andriekui pasirodė, kad seminaristai „tikriausiai pirmą kartą pamatė vienuolį pranciškoną rudoje uniformoje“⁵¹.

Baimė būti susektiems nukreipė susitikimus į Paberžę, pas tėvą Stanislovą, kur buvo sutarta rinktis kiekvienų metų liepos pirmą trečiadienį. Ten pradėta priimti ir įžadus. Kai tėvelis J. Pudžemis buvo paskirtas Mosėdžio klebonu, įžadai pradėti priimti ir ten. „Aš pradėjau su tėvu Pačinsku, o amžinuosius įžadus daviau tėvui Pudžemiui, – prisimena br. Benediktas. „Į jo rankas sudėjau savo rankes. Visos tos ceremonijos vykdavo naktį. <...> Pranciškonams Mosėdis yra labai svarbus. Aš dažnai nuvažiuoju į Mosėdį pasivaikščioti. Kiekvienąkart, kai sapnuoju, sapnuoju Mosėdį. Žinai kodėl? Nes, tarkim, pirmuosius įžadus daviau gruodžio keturioliką ir visus kitus po metų, po metų vis pakartodavau. Prisimenu, kai amžinuosius įžadus daviau Mosėdy, tai jo namai kvepė-

⁴⁸ Iš interviu su t. J. Pudžemiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁴⁹ Iš interviu su t. J. Pudžemiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁵⁰ Iš interviu su A. Grabnicku OFM, 2008 m. kovo 30 d.

⁵¹ Šv. *Pranciškaus varpelis*, 1989, Nr. 11/12, p. 173.

jo obuoliais. Tiek daug obuolių buvo. Tas kvapas iki pat dabar likęs.“⁵²

Tuometinis Kretingos bažnyčios klebonas B. Burneikis įleisdavo brolius melstis į Chodkevičių kriptą pro liuką už pagrindinio altoriaus. Ten taip pat buvo įvelkami broliai. Vis dėlto kai kurių brolių įvilktuvės ir 1989 m. vyko Kauno karmelitų bažnyčioje. Br. Astijus prisimena: „<...> aš įstojau į vienuolyną 1989 m. žiemą ir taip prasidėjo tas mano kelias. Noviciatą pradėjau, prisimenu, Kaune, slapta, karmelitų bažnyčioj. Tada brolis Antanas Grabnickas turėjo ryšius su klebonu ir klebonas leisdavo, Grabnickas turėjo raktus ir jam klebonas leisdavo naudotis bažnyčia. Slapta, vakare. <...> Rinkdavomės mes ten. Atvažiuodavo iš Žemaitijos brolis Bronislovas Poškus. Broniuku mes jį vadindavom. Jis atveždavo didelėse tašėse [dideliuose krepšiuose] abitus, kai duodavom įžadus, tai apsivilkdavom abitus, baigiasi maldos, susirinkimas, susideda abitus atgal į tašes ir išsiveža. Rinkdavomės karmelitų bažnyčioj, po to netoli „Vytautinės“ pas tokią močiutę, tretininkę Uršulę, Uršulytę. Būdavo nesaugu, nes vis tiek žinojom, kad seka saugumiečiai, tai pas tą Uršulę irgi būdavo įžadų atnaujinimai ir taip toliau. Kiek mes supratom, pagrindinis viso to organizatorius buvo ne kunigas, o paprastas broliukas Bronislovas. Kunigas Pačinskas tik priimdavo į noviciatą, jam atnaujindavom įžadus (tuo metu jis dirbo Telšiuose, paskui Plungėj).“⁵³

Kaip kituose interviu yra minėjęs br. Astijus, iš pradžių jį, kaip ir daugelį kitų, patraukė ne Pranciškus, o žmonės, kuriais

pasitikėjo⁵⁴. Pasitikėjimas buvo ypač svarbus didelių panašaus pobūdžio veiklos ribojimų metais. Apie galimybę plačiau realizuoti savo idėjas mąstę broliai privallėjo sugalvoti, kaip rasti sistemos trūkumų ir jais pasinaudoti. Atrastasis būdas buvo misijos.

Popiežiai, pradant Pijumi XI, dėjo viltis į Lietuvos pranciškonus, kaip būsimus Rusijos misionierius. Dar tėvas Augustinas Dirvelė OFM buvo įsteigęs Kretingos gimnaziją su viltimi paruošti žmonių šiai misijai, bet vaisiai subrendo tik devintajame dešimtmetyje. Pats pirmasis 1984 m. į misiją Dušanbėje išvyko kun. Benediktas Jurčys OFM. Jo misija truko penkerius metus. 1986 m. kun. Saulius Paulius Bytautas OFM išvažiavo į Novosibirską. 1987 m. kun. Mykolas Letkauskas OFM išvyko į Alma Atą. Bet kodėl vis dėlto broliai ryžosi važiuoti taip toli? Visų pirma, „mes degėme pirmųjų pranciškonų kankinių dvasia, o kartu pagrindis Lietuvoje buvo gana ankšta erdvė platesnei veiklai“⁵⁵. Pranciškonams, kaip ir kitų vienuolių atstovams, norėjosi mažiau suvaržymų. Jie taip pat siekė pagelbėti įvairių tautybių tremtiniais ir taip būti pasipriešinimo sistemai dalimi. Be to, buvo svarbus lietuvių išsaugojimas, nes viena iš tikslinių grupių buvo karo prievolę atliekantys lietuviai.

Misijoje dirbęs br. Benediktas apėmė ne tik Dušanbę, bet ir Kirgiziją, Uzbekiją (kur buvo tiesiog kuriama katalikiška bendruomenė), Kazachstaną ir Turkmėniją. Kartais pagalbos ranką ištiesdavo ir kiti broliai, pavyzdžiui, atveždavo vaistų gydyti žmonėms nuo įvairiausių epidemijų.

⁵² Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁵³ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

⁵⁴ M. Midverytė, 2014.

⁵⁵ Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

Br. Benedikto misijinio užsidegimo reikėtų ieškoti nuo dar kunigų seminarijoje jį žavėjusio jėzuitų kunigo Albino Dumbiausko. Jo pavyzdžiu sekdamas buvęs klierikas Sigitas Jurčys atsidūrė Tadžikijoje, kur jo „jau laukė keletas tūstančių dar Stalino ištremtų Volgos ir Odesos vokiečių katalikų“⁵⁶.

Br. Benedikto, kaip ir kitų jo bendražygių, darbas misijose jau buvo kaip pranciškono. Tik atvykus broliams niekas nežinojo, kad jie yra vienuoliai, tai paaiškėdavo tik vėliau. „Lietuvoje dar tuo metu niekas nevaikščiojo su vienuoliniais drabužiais, kai Sibire jau nuo 1988 m.“⁵⁷ br. Saulius Paulius Bytautas juo ėmė vilkėti. Dažnai pranciškonišku abitu, „labai derančiu prie islamo pasaulio – nes jie ten su panašiais chalatais vaikšto“⁵⁸, – vilkėjo ir br. Benediktas.

Br. Sauliaus Pauliaus misija buvo labiau apaštališka, švietėjiška – jis platinavo seminarijoje gautas „politines ir katalikiško turinio knygas, katekizmus vokiečių kalboj (žodžiai vokiški, raidės rusiškos)“⁵⁹, veždavo rožinius – o br. Benedikto, be viso to, dar ir kiek labiau visuomeniniu lygmeniu aktyvi. Ja siekta pagerinti tenyškųjų ir aplinkiniuose rajonuose gyvenančių katalikų socialinę situaciją. Žmonių daug, o kunigas tik vienas, tad prirėikė pagalbos. „Jau po dviejų metų pasikviečiau atvykti pas mane Mykolą Letkauską į Dušanbę, nes buvo labai daug darbo. Mes ruošėmės perstatyti bažnyčią,

pastatyti naują kleboniją.“⁶⁰ Pats br. Mykolas internetiniam dienraščiui „Bernardinai.lt“ sakė, kad viskas buvo kiek įdomiau. „Man jau bebaigiant studijas – jau penktame seminarijos kurse, nors dar neturėjau šventimų, tėvas Benediktas iš Tadžikijos, iš Dušanbės, „užsiundė“ man tokią delegaciją tikinčiųjų, nes norėjo, kad viena jų vietos parapija – Kurgan Tiubė – turėtų kunigą. Jie atvažiavo ir pradėjo prašyti, „kauti“ mūsų vyskupijos valdytojo (tuo metu tai buvo prelatas Kazimieras Dulksnys), o prelatas ir sako: kaip jis pats nori, jei nori – gali važiuot, išprašėt. Tad taip susiklostė aplinkybės, kad, kai tik gavau šventimus, po savaitės jau ir išvažiavau, susikrovęs lagaminą, į Tadžikiją, galima sakyti, pasiskyrimo vietą.“⁶¹

Po kiek laiko brolis Mykolas išvyko į kitą bendruomenę – Kurgan Tiubė⁶². Po dvejų metų iš Rygos grįžo seminariją baigęs vietinis kunigas, o kadangi Alma Atoje buvęs kunigas ieškojo pamainos, br. Mykolas išvyko ten ir dirbo dar penkerius metus. „Kai atvažiavau į Alma Atą, ten buvo vienas ukrainietis kunigas Jurijus Potereika, graikų apeigų katalikas, bet jis taip pat laikydavo ir lotyniškų apeigų liturgiją. Tačiau jis buvo senas ir norėjo grįžti į Ukrainą. Man atvažiavus, po kokių dvejų metų jis grįžo į Ukrainą, ir aš pasilikau ten vienas.“⁶³

Misijų laikas buvo labai aktyvus, produktyvus ir pilnas naujų iššūkių visiems trims broliams pranciškonams. Pagrindinė bendravimo kalba – rusų, o liturginė – vokiečių. Br. Benediktas prisimena, kad, at-

⁵⁶ Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁵⁷ Iš interviu su S. Bytautu OFM, 2007 m. balandžio 16 d.

⁵⁸ Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁵⁹ Iš interviu su S. Bytautu OFM, 2007 m. balandžio 16 d.

⁶⁰ Iš interviu su B. Jurčiu OFM, 2007 m. gegužės 30 d.

⁶¹ D. Žemaitytė, 2006.

⁶² Apie šimtas kilometrų nuo Dušanbės, labiau į pietus.

⁶³ D. Žemaitytė, 2006.

siradus daugiau jaunimo, teko pereiti prie rusų kalbos. „Parašėm ir sukūrėm labai daug giesmių, kurias iki dabar gieda rusų katalikų parapijos.“⁶⁴ Br. Mykolui taip pat teko įveikti nemažą sunkumą: dirbti su vokiečiais, o nemokant vokiečių kalbos, tai tikrai nelengva, be to, ir liturgija buvo vokiška, tik pamokslai rusiški, tad prireikė laiko, kol lietuvis brolis išmoko naują kalbą.

Be jau anksčiau minėtų veiklų, broliai susitikdavo su ekumeninėmis (priklausė ir protestantai, ir katalikai, ir žydai) grupėmis Maskvoje, Rygoje. Brolio Benedikto rūpesčiu (kreipėsi į ministerijas Tadžikijoje ir Kazachstane) galėjo atvykti motinos Teresės seserys⁶⁵. Dušanbės parapija buvo pirmoji Tarybų Sąjungoje, kur kunigas aukojo mišias pagal Vatikano II susirinkimo pageidavimą – atsigręžęs į žmones. Keletą kartų br. Benediktas buvo pakviestas į Rygos seminariją pakalbėti apie liturginę reformą. Prie misijose atsiradusių savitumų galima būtų priskirti ir Dievo šlovinimą gitara ir aktyvų jaunimo įtraukimą į tokio pobūdžio šlovinimą⁶⁶.

Misijos buvo svarbi dar pogrindyje gyvenusių brolių gyvenimo dalis, kuri apėmė 1984–1992 m., kai paskutinis iš savo misijos grįžo br. Mykolas. Apie jų misijas tuo metu kalbėjo nemažai Lietuvos tikinčiųjų.

⁶⁴ Galima paminėti ir tai, kad giesmės tebėra gyvos ir šiandieninio Lietuvos pranciškoniško jaunimo lūpose, o brolis kalba daugiskaita kartu ir už tuometinį savo artimą bičiulį vargoninką a. a. Georgą Gselį.

⁶⁵ Išvažiavus broliui Benediktui vienos seserys atvažiavo į Dušanbę, kur gyveno buvusiuose brolio namuose, kitos išvyko į Taškentą. Ten gyvena ir iki pat dabar.

⁶⁶ Misijoje gimusi Georgijaus Gselio ir B. Jurčio draugystė padarė nemažą įtaką krikščioniškam šlovinimui nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje. Dar iki šiol kai kuriuose vienuolynuose giedamos Gselio sukurtos giesmės.

1989 m. visoje Lietuvoje jautėsi atgimimas. Tuo metu, po penkerių metų, praleistų misijose, grįžęs br. Benediktas birželio 14 d. nuvyko pas vyskupą A. Vaičių pasveikinti jo vardadienio progą. Šio vizito metu vyskupas iki planuojamo br. Benedikto išvykimo į Romą pasiūlė padirbėti Šventojoje. Taip koplytėlėje „Marijai, jūrų žvaigždei“ pradėta burti bendruomenė – savotiškai pirmoji viešesnė pranciškonų iniciatyva, tačiau ne vienintelė.

Jau 1986 m. baigęs seminariją E. Atkočiūnas buvo paskirtas į Klaipėdą, iš kur kaip diocezinis kunigas važinėdavo į Nidą ir Juodkrantę. „Jis ten susiorganizavo, kad valdžia atiduotų bažnyčias ir atidavė. Atiduotos jos buvo katalikams ir tik po keleto metų išaiškėjo, kad jos priklauso liuteronams.“⁶⁷ Kaip jaunatviškas evangelizuotojas jis į bažnyčią pritraukė daug jaunimo. Vyresnieji jį net vadino „paguodos angelu“⁶⁸.

Tuo metu paskirtas vikarauti Telšiuose br. Astijus dažnai važiuodavo į Nidą. „Nuvažiavus kartais visą naktį prabūdavam kopose. Melsdavomės, laiminom jūrą, laiminom kopas. Kopose mūsų keletas būsimųjų postulatų, pvz., Egidijus Gricius ir Žilvinas Jakštas, pasninkavo kopose, dykumoj ant vandens ir duonos. Jaunimas nešė jiems vandenį. Ten buvo altoriukas padarytas. <...> Pogrindžio laikais Nida pasitarnavo kaip mūsų bastionas, ypač tokio atviresnio darbo su jaunimu. Toje dykumoje ištryško šaltinis – būtent tose Nidos kopose.“⁶⁹ Kai E. Atkočiūnui prasi-
dėjo asmeninės krizės, Nidą ir Juodkrantę

⁶⁷ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

⁶⁸ [V.] Abromavičius, 1995 m. vasario 21 d., p. 18.

⁶⁹ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

perėmė br. Astijus, vėliau šios parapijos buvo atiduotos administruoti dieceziniam kunigams.

Paprastai nepaprastas brolis B. Poškus tvirtai tikėjo ordino atgimimu. 1988 m. vasarą, pasistatęs palapinę prie Kretingos vykdomojo komiteto, jis surengė maždaug savaitės bado streiką, kad būtų grąžintas vienuolynas. Tai jam kainavo daug sveikatos. Kiti broliai taip pat nepamiršo Kretingos. Po br. Astijaus primicijų maždaug septyniese broliai nuvažiavo į Kretingos vienuolyną (kur tuomet veikė Kretingos muziejus). „Atvažiavom kaip dieceziniai kunigai – koloratke [balta apykaklė], viska... Lyg ir pasakėm, kad mes čia esam pranciškonai, nelabai pamenu, ir mus be jokių bilietų, be nieko budintis įleido. Pradėjom pro tas ekspozicijas – raudonos vėliavytės, „maksimka“ kulkosvaidis stovi pastatytas... Įeinam į vidinį kiemėlį, aš apsisivelku abitu ir mes ten pradėjom melstis. <...> Meldėmės: „Dieve, mes tikime, kad tu atiduosi, kad tas vienuolynas bus mūsų. Tėve, tau nėra negalimų dalykų, tu turi baigti tą nesąmonę su tais visais ateistais, bolševikais. Tai mūsų namai. Mes neturim kur gyventi.“ Pasimeldėm. Vėl nusivilkau abitą, į maišą. Vėl juodi kunigiški marškinėliai su koloratke ir išėjom.“⁷⁰

Formalesnes pastangas susigrąžinti vienuolyną dėjo br. Benediktas ir buvęs br. E. Atkočiūnas. Jie, palaiminti Kauno kardinolo Vincento Sladkevičiaus ir vyskupo Vaičiaus⁷¹, važiavo į Vilnių pas įgaliotinį Valančių su prašymu, ir jau nuo rudens Kretingos vienuolyną buvo leista perimti pranciškonams. Buvo nuspręsta, kad kaip

vyresnysis važiuos tėvelis J. Pudžemis, o su juo E. Atkočiūnas ir A. Kungys. Pirmą vyskupas Vaičius išleido br. Astijų, kuris iš nelabai patenkinto tuometinio klebono⁷² perėmė visus raktus, o kartu ir visą parapiją. Taip atvažiavus ir kitiems dviem broliams lapkričio 19 d. per Kristaus Karaliaus šventę buvo vėl atnaujinta veikla.

Išėjimas iš pogrindžio nebuvo lengvas. Kitų vienuolių atstovai ir kai kurie vyskupai labai skeptiškai žiūrėjo į jaunatvišką brolių entuziazmą, manydami, kad sovietinė valdžia paskui per juos suims ir visą katalikišką pogrindį. Šiandien ir patys broliai pranciškonai savo tuometinius žygius vertina kaip vėjavaikiškumą, tačiau mano, kad Dievui jų neišmanymo ir reikėjo.

Jaunystė keliauja kartu su gyvybingumu. Tuometiniai jauni pranciškonai siekė atgaivinti sustabarėjusį tikėjimą. „Kai mes pradėjom melstis, už mūsų stovėdavo kokios 30 mergaičių adorantių, kokie 15–20 patarnautojų. Tai buvo gražu žmonėms bažnyčioje, bet mums, kunigams, tai buvo toks absurdas – tu aukoji Mišias ir girdi, kaip patarnautojai kalba apie žvejybą, kur ruošiasi eiti ala us atsigerti, kaip ten šeštadienį buvo šokiuose ir kažkokius dalykus su mergaitėmis išdarinėjo. Tu aukoji Mišias, o jie ten kalbasi ant visko padėję, svarbiausia, kad klebonas po kiekvienų Mišių po rublį duodavo.“⁷³ Broliai stengėsi parodyti, kad patarnauti turi eiti tik tikrai mylintieji Dievą. Taip iš to viso būrio teliko kelios mergaitės. Vėliau Mišioms patarnaudavo postulantai.

„Iš tiesų pamatėm, kad žmonėms reikia naujo impulso, reikia to gyvojo van-

⁷⁰ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

⁷¹ Dėl pastarojo pritarimo tarėsi tuometinis provincijolas t. Placidus Barius OFM.

⁷² Kretinga tuo metu skambėjo kaip viena garsesnių, geresnių parapijų.

⁷³ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

dens, kuris plaukia iš Evangelijos, ne vien tik iš tos nusistovėjusios tradicijos, iš pamaldumo.⁷⁴ Bandyta atsikratyti tokių bažnytinių tradicijų kaip vietos išsi-pirkimas, ypač kai pradėjo iš visur plaukti žmonės ir nebebuvo kur atsisėsti, „nes at-eina moteris, su rankinuku duoda per gal-vą ir sako, kad „čia muona veita. Aš čia nosipirkau“⁷⁵.

Pamatę, kiek daug dalykų buvo parem-ta pinigais, broliai ėmė neimti pinigų už laidojimą, laidotuvių Mišias, santuokas, krikštus, tačiau tokie pakeitimai piktino ne tik senuosius parapijiečius, bet ir aplinki-nių parapijų kunigus. Patys broliai išdalijo beveik viską, ką turėjo. „Buvo kambarė-ly viena lova, tai tą lovą atidavėm tėve-liui Juozapui, o mudu su Edmundu kitam kambarėly miegojom po fortepijonu. Durų nerakindavom, kas norėdavo, ateidavo.“⁷⁶ Dėl tokios tvarkos (nors ir laimindamas brolių veiklą) kiek prieštaravo iš Amerikos aplankyti atvykęs provincijolas Placidus, sakydamas, kad nereikia primesti savo neturto parapijai. Vis dėlto visa tai buvo bandymas savo pavyzdžiu skelbti Evange-liją ir visų pirma evangelinį neturtą. Viskas buvo kūrimosi lygmens, tai galima matyti ir iš tuomet naujai surašytų provincijos įs-tatų.

Kadangi pats jaunimas ėjo, tai svarbia veiklos sritimi tapo jaunimo evangelizaci-ja, ketvirtadienio jaunimo Mišios su gita-romis. Tai vėlgi nepatiko aplinkinių para-pijų kunigams, ir pranciškonai buvo nuolat skunžiami vyskupui, kad kelia orgijas, kad gitaromis išniekina Bažnyčią. Nors vysku-

pas Vaičius prie kitų brolius sudrausdavo, iš tiesų laimino visus jų darbus.

Atsirado idėjų suburti po visą Lietuvą išsibarsčiusius brolius, prašyti vyskupų, kad išleistų į Kretinę. Vieni pranciškonai kunigai atsisakydavo dėl neaiškių ateities perspektyvų nenorėdami aukoti savo gerų vietų parapijose (ir net oficialiai išeidavo iš vienuolijos). Kai kuriuos, jau sutikusius važiuoti, perkalbėdavo vyskupai, siūlyda-mi geresnes sąlygas. Pavyzdžiui, J. Ka-minskui⁷⁷ siūlė geresnę parapiją, bet jis at-sisakė; R. Rumšui pasiūlė studijas Italijo-je, tai jis ten ir išvažiavo. „Tai tuo metu iš mūsų kokių 30–40 likom: tie du senieji ku-nigai Racevičius, Pačinskas (po to jie jau kažkaip nebedalyvavo mūsų gyvenime. Jie savo rolę atliko), pranciškonizmu degė brolis Bronislovas Poškus. Po to, žinoma, tėvelis Pudžemis, Edmundas Atkočiūnas, aš [A. Kungys – R. B.-S. past.], Benediktas (Sigitas Jurčys), Saulius Paulius, Mykolas Marija Letkauskas, Antanas Grabnickas (kuris pastatė bažnyčią ir ten beveik viską įrengė, bet, likus porai mėnesių iki atidary-mo, jis atvažiavo į vienuolyną). Dar buvo išlikę – Liudas Jurevičius (Br. Matas), Aleksandras Milašius, Artūras Paulauskas, bet jis ne kunigas, diakonas. Tai likom 12, bet Benediktas išvažiavo į Italiją, Saulius Paulius tebebuvo Novosibirske, Myko-las Letkauskas tebebuvo Alma Atoje. Tai praktiškai Lietuvoj mes buvom septynie-se (Matas Jurevičius persitempė, susirgo, mes jį ištempėm į Ameriką). Tai iš 30–40 visų pirma likom tie 12 ir konkrečiai Lie-tuvoj dirbantys – 7.“⁷⁸ Skaičius mažokas Lietuvos mastu, tačiau po įvairių stovyklų, evangelizacijų, ordinas pasipildė nauja

⁷⁴ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

⁷⁵ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

⁷⁶ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

⁷⁷ Jis išėjo iš vienuolijos ir sukūrė šeimą.

⁷⁸ Iš interviu su A. Kungiu OFM, 2007 m. birželio 1 d.

postulantų banga. Likusiųjų skaičius atrodo dar liūdnescnis, jei remsimės br. A. Grabnicko skaičiavimais, kad iki nepriklausomybės atkūrimo (skaičiuojant su Lietuvos pranciškonais užsienyje) abitu buvo apsilvilkę apie 160 brolių⁷⁹.

1989–1993 m. Lietuvos broliai tebuvo baigę kunigų seminarias ir neturėjo specialaus pranciškoniško paruošimo, todėl nebuvo kam ruošti postulantų. Susitikę Romoje br. Benediktas, provincijolas t. Placidus Barius ir du defnitoriai – Leonardas Andriekus ir Pranciškus Gedgautas – svarstė, kur siųsti naujus kandidatus. Iš pradžių buvo manyta siųsti į Asyžių, kad pamatytų šv. Pranciškaus vietas, tačiau, kilus problemų dėl vizų, visi buvo išsiųsti į Kennebunkportą⁸⁰. Ten broliai buvo siunčiami 1992–1993 m. Vėliau ir toliau neatsiradus galimybių ruošti brolius Lietuvoje, buvo gautas leidimas siųsti juos atlikti noviciato La Vernos kalne, Italijoje, dar vėliau į Mariantalę, Vokietijoje. 2000 m. atsirado brolių, galinčių būti noviciato magistras, todėl, pastačius Kryžių kalno vienuolyną, novicijai pradėti ruošti ten.

Neiškart, atkūrus nepriklausomybę, į Lietuvą buvo perkeltas ir provincijos centras – tik po 1997 m. vykusios kapitulos. Vienas iš pirmų jau Lietuvoje įgyvendintų sprendimų. Kad Lietuvos pranciškonų tradicija nebuvo Amerikoje gyvenusių brolių ar kurių nors aplinkinių pranciškonų provincijų plagiatas, rodo bendras sutarimas vadintis broliais. „Mes, broliai, turėjom susirinkimą, posėdį ir nusprendėm, kad Lietuvoje nesivadinsime tėvais, bet vadinimės broliais kunigais arba tik broliais, o Amerikos broliai nesutiko. Jie pripratę

prie tradicijos, sulaukę garbaus amžiaus. <...> Jie su ta sena tradicija: pripratę, kad tėvai yra kunigai⁸¹, o ne kunigai jau yra broliai, jie nesutiko, todėl mes juos Amerikoje visus vadinom tėvais, o čia vadinomės broliais.“⁸²

Palaipsniui plėsta veikla ne tik Kretingoje, bet ir Vilniuje, Kaune, Kryžių kalne, tačiau tik 2004 m. gruodžio 8 d. įsigaliojo Mažesniųjų brolių ordino Generolo I. R. Carballo paskelbtas dekretas apie Lietuvos šv. Kazimiero provincijos statuso ir visų teisių suteikimą⁸³.

Išvados

Atlikta analizė leidžia išskirti keletą mažesniųjų brolių pranciškonų vienuolijos 1940–1989–2004 m. raidos etapų.

Pirmojo etapo svarbiausia data – 1940 m., kai Lietuvos Šv. Kazimiero provincija neteko penkių savo vienuolynų ir buvo nusavintas Kretingos ir Pajūrio vienuolynų turtas; prasidėjo aiškus veiklos galimybių ribojimas. Tais pačiais metais prie jau anksčiau emigravusių vienuolių prisidėjo dar 2 kunigai ir 14 klierikų, suimti t. A. Dirvelė OFM ir t. L. Martušis OFM. Penkto dešimtmečio viduryje ordino vadovybė – t. K. Čepulis, P. Daugnora ir A. Puodžiūnas – pasitraukė į pogrindį; 1943 m. išrinktas paskutinis provincijolas A. Bagdonas jau 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, todėl Lietuvoje vienuolių veiklą besislapstydamas organizavo t. K. Čepulis.

Antrojo etapo pradžia sietina su 1948–1949 m. „legalių“ vienuolių oficialiu panaikinimu ir žymi pranciškonų pasitrau-

⁷⁹ Iš interviu su A. Grabnicku OFM, 2008 m. kovo 30 d.

⁸⁰ Ten jau ir anksčiau buvo noviciatas.

⁸¹ V. Gidžiūno duomenimis (V. Gidžiūnas OFM, 1970, p. 45), kunigai vadinti tėvais jau nuo XV–XVI a.

⁸² Iš interviu su A. Grabnicku OFM, 2008 m. kovo 30 d.

⁸³ I. Beniušienė, 2004 m. gruodžio 10 d., p. 2.

kimą į pagrindį. Kadangi Lietuvoje veikla buvo suvaržyta, lietuviškoji pranciškonų veikla persikėlė į išeiviją.

Trečiojo etapo pradžia vertėtų laikyti 1980 m., kai, mirus paskutiniam pranciškonui kunigui Lietuvoje P. Puodžiūnui, iš Amerikos buvo gautas leidimas dviem kunigams – J. Pačinskui ir B. Ravečiui – duoti įžadus vienas kitam. Šią atgimimo kelionę sustiprino 1984 m. Lietuvos mažesniųjų brolių pradėtos misijos, o vainikavo 1989 m. lapkričio 19 d. viešai

aukotos šv. Mišios atgautoje Kretingos bažnyčioje.

1989 m. pabaigoje prasidėjęs ketvirtasis etapas buvo kūrimosi laikas. Iš naujo bandyta susitvarkyti kasdienį gyvenimą, numatyti ateities vizijas, kurti bendruomenes šalia vienas po kito susigrąžinamų vienuolynų. Jau nuo 1997 m. provincijos kurija buvo perkelta į Kretingą, o 2004 m. Lietuvos mažesniųjų brolių vienuolijai suteiktas Šv. Kazimiero provincijos statusas ir visos teisės.

BIBLIOGRAFIJA

Abromavičius [V.], 1995 – [V.] Abromavičius, „Nidos klebonas, arba Paguodos angelas“, in: *Vakarių ekspresas*, 1995-02-21.

Andriekus L. OFM, 1991 – Leonardas Andriekus OFM, „Kretingos pranciškonų skyrelis“, in: *Katalikų pasaulis*, 1991-06-10.

Beniušienė I., 2004 – Irena Beniušienė, „Broliams pranciškonams – provincijos statusas“, in: *Pažūrio naujienos*, 2004-12-10.

Dydycz A., 1994 – Dydycz Antoni Pacyfik, *Kapucyni na Litwie (1756–1993)*, Rzym, 1994.

Gidžiūnas V. OFM, 1970 – Viktoras Gidžiūnas OFM, „Vienuolijos Lietuvoje XIII–XX a.“, in: *LKMA metraštis*, t. 5, Roma, 1970.

Greviškis [S.], 1959 – [S.] Greviškis, „Pranciškonų veikla Lietuvoje“, in: *Agitatorius bloknas*, 1959, Nr. 16.

Jagminas L. SJ, 1999 – Leonardas Jagminas SJ, „Vienuolijų veikla Lietuvoje nepriklausomybės ir pokario metais (1918–1990)“, in: *LKMA metraštis*, t. 15, Vilnius, 1999, p. 96–118.

Kanarskas J., „Antanas Puodžiūnas“ – Julius Kanarskas, „Antanas Puodžiūnas“, (prieiga internetu), in: <http://www.kretvb.lt/lt/naujienos/44-kretingos-personaliju-zinynas/477-kpz-puodziunas-antanas> [2015-03-06].

Kanarskas J., „Petras Janušaitis“ – Julius Kanarskas, „Petras Janušaitis“, (prieiga internetu), in: <http://www.kretvb.lt/lt/krastotyra/personaliju-zinynas/personalijos/554-kpz-janusaitis-petras> [2013-06-19].

Kanarskas J., „Tėvas Benediktas Bagdonas“ – Julius Kanarskas, „Tėvas Benediktas Bagdonas“, (prieiga internetu), in: http://www.kretingospranciskonai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=85&Itemid=67 [2009-07-02].

Kanarskas J., „Tėvas Kazimieras Čepulis“ – Julius Kanarskas, „Tėvas Kazimieras Čepulis“, (prieiga internetu), in: http://www.kretingospranciskonai.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=79&Itemid=67 [2009-07-26].

Kitoks: Vilius Orvydas, 2003 – Kitoks: Vilius Orvydas, sudarė Daina Parulskienė, Vilnius, 2003.

Laukaitytė R., 1997 – Laukaitytė Regina, *Lietuvos vienuolijos: XX a. istorijos bruožai*, Vilnius, 1997.

Lietuvos gyventojų genocidas 1939–1941 m., 1999 – *Lietuvos gyventojų genocidas 1939–1941 m.*, t. 1, parengė Janina Kasperavičienė et al., Vilnius, 1999.

Lietuvos gyventojų genocidas: 1944–1947, 1998 – *Lietuvos gyventojų genocidas: 1944–1947*, t. 2, parengė Birutė Burauskaitė et al., Vilnius, 1998.

Lingys J., 2013 – Justinas Lingys, „Paskutinis vysk. A. Vaičiaus interviu televizijai“, 2013, (prieiga internetu), in: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-07-05-bernardinai-tv-paskutinis-vyskupo-a-vaiciaus-interviu-televizijai/103732> [2015-03-06].

Masteika R., 1965 – Romualdas Masteika, „Mažieji broliai“ nebegrįš“, in: *Artojas*, 1965-06-17.

Midverytė M., 2014 – Monika Midverytė, „As-

tijus Kungys OFM. „Buvome apsvaigę kaip nuo jauno vyno“, 2014, (prieiga per internetu), in: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-11-21-astijus-kungys-ofm-buvome-apsvaige-kaip-nuo-jauno-vyno/124443> [2015-03-06].

Pranciškonai Lietuvoje, 2011 – *Pranciškonai Lietuvoje XX a.: šviesa spindi tamsoje*, sudarytojas Dettlaff Marek Adam OFM, Vilnius, 2011.

Rudzinskas G., 2003 – Giedrius Rudzinskas, „Agento „Kardas“ veikla“, in: *LKMA metraštis*, t. 22, Vilnius, 2003.

Sasnauskas J. OFM, 2009 – Julius Sasnauskas OFM, „Kai tampama broliu. Broniaus Poškaus atminimui“, 2009, (prieiga internetu), in: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/45690> [2009-06-01].

Sideravičius J., 1961 – Juozas Sideravičius, „Pranciškonai Lietuvoje“, in: *Mokslas ir gyvenimas*, 1961, Nr. 5.

Šv. *Pranciškaus varpelis*, 1989 – Šv. *Pranciškaus varpelis*, Kennebunk Port Maine, 1989, Nr. 11/12.

Tarasenka P., 1924 – Petras Tarasenka, „Kretingos vienuolyno kultūriniai turtai“, in: *Klaipėdos žinios*, 1924-10-17, Nr. 215.

Vaškys J. K., 1940 – Vaškys Justinas Konstantinas, *Pranciškonai Kretingoje*, Kretinga, 1940.

Žemaitytė D., 2006 – Dalia Žemaitytė, „Kun. Mykolas Rimantas Letkauskas OFM: Kad nėra ko gailėtis“, 2006, (prieiga internetu), in: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/48837> [2009-05-17].

FRANCISCANS OF LITHUANIA IN THE YEARS 1940–1989/2014: FROM DISPERSAL TO REBIRTH

Rasuolė Baleišaitė-Sabakonienė

Summary

The Franciscan Friars from the very first contacts with Lithuania were known as active apostles and educators. With years their influence increased, and at the dawn of the czarist rule the Franciscan life in Lithuania flourished. Unfortunately, the government of the Czar closed all friaries except the one in Kretinga. Just after the vision of revivification in 1912, the year 1940 with the occupations brought straits again. Analysis of the Franciscan life in Lithuania under the Soviet occupation suggests the division of it into several stages.

The year 1940 might be seen as the first break point when repressions against active Friars started to take place. Already in the middle of the 1950s all the frontier office went to the underground, and the last provincial withdrew to Germany. The beginning of the second stage in 1948 marks the repeal of the legal religious orders and the threshold of the underground life. As no active life could be pursued in Lithuania, all activity of the Friars resettled on the other side of the Atlantic.

The third stage dates back to 1980 when the last Franciscan priest in Lithuania P. Puodžiūnas died and two priests – J. Pačinskas and B. Racevičius – received the permission to give vows to one another. The revival was strongly influenced by Franciscan missions that were commenced in 1984.

The official breakout from the underground – highlighting the beginning of the fourth stage – coincides with the Mess celebrated on 19th November 1989 in Kretinga. The time between 1989 and 2004 was the regeneration of the Franciscan tradition, establishment of a new vision, building up communities by the newly regained friaries. And though the Provincial curia was re-established in Kretinga in 1997, the culmination of the revival of the Lithuanian Franciscans could be seen on 8th December 2004 when the decree of the Minister General of the Order of Friars Minor came into force, proclaiming the independent province of St. Casimir with all rights.

*Įteikta 2015 03 12
Parengta skelbti 2015 11 10*